

הויכוח בין משה לבצלאל על המשכן והכלים - מי ניצח?...

ספר שמות פרק לח

(כב) וּבְצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֶת פֶּלֶא אֲשֶׁר צִוָּה יְדֹד אֶת מֹשֶׁה:

רש"י לח, כב

(כב) ובצלאל בן אורי וגו' עשה את כל אשר צוה ה' את משה - אשר צוה משה אין כתיב כאן אלא כל אשר צוה ה' את משה אפי' דברים שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסניני:

- א. כי משה צוה לבצלאל: לעשות תחלה כלים ואח"כ מסכן
- ב. אמר לו בצלאל: מנהג עולם לעשות תחלה בית ואח"כ מסים כלים בתוכו!
- ג. אמר לו: כך שמעתי מפי הקב"ה!
- ד. א"ל משה: כלל אל היית, כי בוודאי כך צוה לי הקב"ה

וכן עשה המסכן תחלה ואח"כ עשה כלים:

ודבריו מלאים קושיות כרימון:

1. היכן ציוה משה לבצלאל לעשות 'תחילה כלים'!?

[אם הכוונה ב' תרומה - שם החל בארון וסיים בקרשי המשכן - שם אלו דברי הקב"ה למשה בהר סיני, אבל אין זה הציווי לבצלאל!

ואם הכוונה ל' כי תשא [שמות פרק לא] שם נאמר 'משכן תחילה':

(א) וַיְדַבֵּר יְדֹד אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) רֵאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִטֵּה יְהוּדָה: .... וְעָשׂוּ אֶת פֶּלֶא אֲשֶׁר צִוִּיתָךְ: (ז) אֶת אֹהֶל מוֹעֵד [משכן תחילה] וְאֶת הָאָרֶץ לְעֵדֶת וְאֶת הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֶת פְּלִי הָאֹהֶל: (ח) וְאֶת הַשְּׁלֶחַן וְאֶת פְּלִי וְאֶת הַמְנֹרֶה הַשְּׂהֻרָה וְאֶת פְּלִי בְּלִיָּה וְאֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת: (ט) וְאֶת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת פְּלִי וְאֶת הַבֵּיֹר וְאֶת פְּנוֹ: [אח"כ כלים] - [וכן בויקהל לה, י-יג]

וכן לקמן פרק לה [בציווי-המעשי של משה לבצלאל]:

(י) וְכָל חֶכֶם לֵב בְּכֶם יִבְאוּ וַיַּעֲשׂוּ אֶת פֶּלֶא אֲשֶׁר צִוָּה יְדֹד: (יא) אֶת הַמִּשְׁכָּן [תחילה] אֶת אֹהֶלוֹ וְאֶת מִכְסָּהוּ אֶת קַרְסָיו וְאֶת קַרְשָׁיו אֶת בְּרִיחָיו אֶת עַמֻּדָיו וְאֶת אֲדָנָיו: [ואח"כ הנלים] (יב) אֶת הָאָרֶץ וְאֶת בְּדָיו אֶת הַכַּפֹּרֶת וְאֶת פְּרֻכַת הַמִּסְכָּן: (יג) אֶת הַשְּׁלֶחַן וְאֶת בְּדָיו וְאֶת פְּלִי וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים: (יד) וְאֶת מְנֹרֶת הַמָּאֹר וְאֶת בְּלִיָּה וְאֶת נִרְתְּיָה וְאֶת שֹׁמֵן הַמָּאֹר וְגו'...

הרי שהרעיון של בצלאל להקדמת המשכן לכלים, היה רעיון של הקב"ה! כיצד א"כ עונה לו משה: כך שמעתי מפי הקב"ה? [לעשות איפכא: תחילה כלים]

2. גם המקראות הסותרים עצמם צריכים ביאור [בפ' תרומה באמת ציוה ה' כלים תחילה ואילו בכי תשא ציוה ה' משכן תחילה]?

3. אם משה ציווה בשם ה' לעשות כלים תחילה [פיסקא א] - כיצד מעיז בצלאל לחלוק על ציוויו בטיעון [פיסקא ב]: מנהג העולם וכו' - וכי מחוייב הקב"ה לנהוג כ'מנהג העולם'?

4. [בפיסקא ד] מודה משה לבצלאל תוך מחמאה: 'בצל-אל היית'! אמנם צדקת 'כי בוודאי כך ציווה לי הקב"ה!!!' [לעשות משכן תחילה - ומסיים: וכן עשה (כדעת בצלאל) המשכן תחילה ואח"כ כלים]

- כיצד א"כ ציוה משה לבצלאל בראשונה - היפך מה ש'ציווה לי הקב"ה'!?! האמנם 'שכח' משה מה שנצטווה?... [הרי לא אמר 'שמעתי ושכחתי']

5. גם צ"ל מה שרש"י גורס פעמיים 'אמר לו' [בפיסקא ג'-וד'] אף שג' וד' שניהם דברי משה... [היה לו לומר: כך שמעתי מפי הקב"ה ואתה בצל-אל היית? כי בוודאי כך ציווה לי הקב"ה]

(א) וַיִּדְבֶּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר [חכם המחשבות] לְמִטָּה יְהוּדָה: (ג) וְאַמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחֻמָּה וּבְתַבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה: (ד) לְחֹשֶׁב מַחְשְׁבַת לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב וּבְכֶסֶף וּבְנַחֲשֵׁת: (ה) וּבְחַרְשֵׁת אֲבָן לְמִלֵּאת [מתכות שהיו מיוחדות ל'נלים' – תחילה] וּבְחַרְשֵׁת עֵץ [לעשיית קרשי המשכן] לַעֲשׂוֹת בְּכָל מְלָאכָה:

אבל כציווי אלוהיכם כן אחיכם (חכם המעלה) שניה הקב"ה סדר העלייה:

(ו) וְאַנִּי הִנֵּה נֹתְתִי אֹתוֹ אֶת אֶהְלִיאֵב בֶּן אַחִיסָמֶךְ לְמִטָּה דָן וּבְלֵב כָּל חֵכֶם לֵב נֹתְתִי חֻמָּה וְעָשׂוֹ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ: (ז) אֵת אֶהֱל מוֹעֵד [משכן תחילה ואחר כך 'נלים'] וְאֵת הָאֹרֶן לְעֵדוּת וְאֵת הַפְּרָת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת כָּל כְּלֵי הָאֶהֱל: (ח) וְאֵת הַשֻּׁלְחָן וְאֵת כְּלָיו וְאֵת הַמִּנְרָה הַטְּהָרָה וְאֵת כָּל כְּלֵיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת: וגו' וגו'...

כששמע בצלאל שעליו להקים הכלים תחילה התפלא: מאחר שהקב"ה החליט שהוא יהיה 'חשוב המחשבות' כיצד לבצע את פרו' הסגנון של הפרוייקט [הבין שצ"ל בסגנון אדירניל: כמנהג העולם...]

- רש"י על שמות פרק כה פסוק י (י) ועשו ארון – כמין ארוכות שעושים בלא רגלים עשויים כמין ארוג שקורין איסקריין (שריין שראנק) יושב על שליו
- רש"י כה, כה ... ונחלקו חכמי ישראל בדבר יס' אומרים למעלה היתה סביב לשולחן כמנו לבזבזו שבשפת שולחן שרים
- רש"י כה, לא גביעיה – הן כמין בוסות שעושין מזכוכית ארוכים וקלרים וקורין להם מדירינ"ם ... כפתריה – כמין תפוחים היו עגולין סביב בולעין סביבות הקנה האמלעי כלדך שעושין למנורות שלפני השרים
- רש"י כה, ... והוא כמו שעושין חריצין עגולין בקרשי לפני התיבות וספסלי העץ אף למזבח עשה חריץ סביבו
- רש"י כה, ט (ט) קלעים – עשוין כמין קלעי ספינה נקבים נקבים מעשה קליעה ולא מעשה ארוג ...

6. והשאלה העולה על כולנה: הרי בשלב 'הקמת המשכן' לא עלה על דעת משה, להציב קודם את הכלים ולבנות הקרשים מסביבם... כל הויכוח היה רק על שלב 'ייצור המרכיבים' איזה מהם לייצר תחילה – מאי נפקא מינה בזה!?

הנה נלווה בין נוסח הויכוח ברש"י לנוסח במקורו של רש"י במארכו:

גירסת תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נה/א בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לך אמור לו לבצלאל עשה לי משכן [תחילה] ארון וכלים הלך משה והפך ואמר לו עשה ארון וכלים [תחילה] ומשכן. אמר לו [בצלאל]: משה רבינו! מנהגו של עולם אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים ואתה אומר עשה לי ארון וכלים ומשכן?! [ומוסיף נימוק לטענתו]: כלים שאני עושה להיכן אכניסם? **שמא כך אמר לך הקדוש ברוך הוא:** עשה משכן ארון וכלים? אמר לו [משה לבצלאל]: שמא בצל אל היית וידעת?! [כלומר, אמנם כך אמר לי]

שימו לב לשינויים להלטיט רש"י בפירושו:

1. שמושה הפך מדעתו את המסר לבצלאל [היפך מה שנצטווה].
2. הנימוק ההגייוני: 'להיכן אכניסם?' [לא מוזכר ברש"י]
3. בצלאל איננו מורה הלכה בפני משה רבו, אלא שואל: שמא... אבל ברש"י בצלאל קובע שכך צריך לעשות כ'מנהג העולם'.
4. בגמ' כל המסרים בלי 'אמר' וברש"י שינה 'ציווה' [בפיסקא א' וד']

[אין זאת אלא שברור לו לרש"י שמושה אבי הנביאים לא יהפוך [או ישכח] המסר של הקב"ה: ולא נותר לו אלא להכניס סדר בין המובאות השונות – כדלהלן]:

סדר אמירת המסרים ועיתויים:

רש"י על שמות פרק לא פסוק יח (יח) ויתן אל משה וגו' – אין מוקדם ומאוחר בתורה מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ימים רבים היה שהרי צ"ל בתמוז נשתברו הלוחות וזיוס הכפורים נתלנה הקב"ה לישראל ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם בלאחד בניסן

[כוונתו קודם לציווי מלאכת המשכן לבצלאל (ולא קודם לפ' תרומה – שם רק התכנית של המשכן וכליו 'אשר הראת בהר) ולס מקורו של רש"י לציוה מלהלכצלו יכאים תחילה

אם הקב"ה הורה לבצלאל שהוא יסגן את המשכן כ'אדריכלי-העולם' הכל כ'מנהג העולם' - אזי גם צריך להקדים בית ואח"כ משים בתוכו כלים

[לא בגלל השיקול הפרקטי 'להיכן אכניסם? - כי במילא בהקמת המשכן קודם יקימו את המשכן ואח"כ יכניסו הכלים - אלא למה שינה מ'מנהג העולם'?]

הסביר לו משה לבצלאל: 'כך שמעתי מפי הקב"ה' [בהר סיני - פ' תרומה] [כלומר, אין כאן 'הודאה' לשיטת בצלאל - אדרבה! שמעתי 'כלים תחילה']

כי יש הבדל בין 'שרטוט-תיאורטי' ובין 'שיטת ביצוע' במחשבה: 'כלים תחילה' אבל במעשה: משכן תחילה [כמנהג העולם]

[להעיר שגם בפ' תרומה: "ככל אשר אני מראה אותך בהר את תבנית המשכן [תחילה ואח"כ] ואת תבנית כל כליו" ומסיים: "וכן תעשו" אבל זה מה שראיתי, אבל מה ששמעתי...]

ולכן גם אתה בצלאל [כ'חושב מחשבות'] נצטווית על 'כלים תחילה' ורק אהליהב [כ'איש המעשה'] הוא נצטווה 'משכן תחילה'

והענין דהנה כתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. בתוכו לא נאמר אלא בתוכם דהיינו בתוך כללות נשמות ישראל ישכון כבוד הוי"ה ית' ע"י המשכן ועכשיו ג"כ הוא ע"י עסקם בתורה ומצות. שהתורה היא כמו בחי' כלי המשכן. והמצות הם בחי' יריעות המשכן כי ע"י המצות נעשה בחי' לבושים לנפש. כמ"ש והלך לפניך צדקן כבוד ה' יאספך.

וזהו כמו בחי' יריעות שהן בחי' מקיפים והתורה היא בחי' מזון לנפש כמ"ש ותורתך בתוך מעי. וזהו בחי' כלי המשכן שהן בחי' פנימיים:

... וזהו דבפ' תרומה ותצוה שהוא צווי הקב"ה למשרבע"ה נאמר תחלה הכלים ואח"כ היריעות דכך הוא סדר ההמשכה מלמעלה למטה ואח"כ נאמר צווי השבת בפ' תשא. והענין כי הכלים והיריעות הם סדר ההמשכה מלמעלה למטה...

מצד הבורא:

תחילה 'תורה' [כלים] ואח"כ המצוות שבה [יריעות המשכן]

מצד הנבראים:

תחילה 'נעשה' [יריעות המשכן] ואח"כ 'ונשמע' [כלים]

וגם זה עצמו 'כמנהג העולם' בבניית בית ורהיטים:

בשלב הביצוע:

אמנם מקדימים את קירות הבית ואח"כ מכניסים רהיטים

אבל בשלב התכנון:

מקדימים את תכנית תכולת-הבית (ארונונותיו שולחנותיו ומיטותיו) ובהתאם לזה בונים את קירות הבית והיקפו

הקריאה הנכונה של נוסח הויכוח ברש"י:

א.	משה לבצלאל:	תחילה כלים ואח"כ משכן	בפ' כי תשא
ב.	בצלאל למשה:	מנהג העולם: תחילה בית אח"כ כלים	[מדרש]
ג.	משה לבצלאל:	כך שמעתי מפי הקב"ה	בהר סיני 'תחילה כלים'
ד.	בצלאל מגיב למשה ואומר לו:	משה! בצל-אל היית בוודאי כך ציוה לי הקב"ה	המחשבה = ב'צל' לכן גם 'לי' ציוה הקב"ה לא כמו לאהליאב